

Anna Godzich

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
annas@amu.edu.pl

O TRUDNOŚCI W TŁUMACZENIU NA JĘZYK POLSKI NOWEJ FRAZEologii KULINARNEJ NA PRZYKŁADZIE WŁOSKIEJ KRONIKI PIŁKARSKIEJ

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RP.2020.007>

Zarys treści: W artykule omówiono funkcjonowanie nowej frazeologii kulinarnej we włoskiej codziennej prasie sportowej (*fare biscotto, essere una mozzarella, essere un brodino*) oraz trudności związane z jej przekładem na język polski. Te ostatnie wynikają z faktu, iż mamy do czynienia z tzw. elementami kulturowymi: są one właściwe dla kultury wyjściowej, zaś w systemie frazeologicznym języka docelowego znajdziemy ich odpowiedniki zastępcze. Analiza wpisuje się w teorię językowego obrazu świata, ukazując włoską jedzeniocentryczność, niezwykle częste konceptualizowanie za pomocą elementów z pola leksykalnego jedzenia, a także wagę ekwiwalencji idiomatycznej / zerowej w tłumaczeniu profesjolektów.

Słowa kluczowe: frazeotranslacja, frazeodydaktyka, profesjolekt, język sportu, nowa frazeologia kulinarna, ekwiwalencja idiomatyczna / zerowa, *thinking for speaking*, pole leksykalne nazw produktów kulinarnych, językowy obraz świata

Wstęp – włoska jedzeniocentryczność. Język i kultura

Jest powszechnie wiadomo, że we Włoszech jedzenie stanowi niezwykle istotny element życia, kultury, a także relacji międzyludzkich. Sformułowanie *dieta śródziemnomorska* funkcjonuje już przecież jako zestawienie¹

¹ Czyli, zgodnie z definicją podaną przez R. Laskowskiego w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* (EJO: 690), „wyraz złożony będący dwu- lub wielowyrzową ustaloną strukturą,

i definiuje dziś nie tylko sposób odżywiania się, lecz również styl życia. O wadze jedzenia, rozumianego również jako wspólne biesiadowanie, i włoskiej jedzeniocentryczności niech świadczy znakomita przewaga związków frazeologicznych z zakresu pola leksykalnego nazw produktów kulinarnych w słownikach frazeologicznych języka włoskiego w porównaniu do haseł w analogicznych słownikach polszczyzny, a także we włosko-polskich słownikach frazeologizmów (Skorupka 1989, Pittàno 1992, Lapucci 1993, Drzymała 1993, Kłosińska, Sobol, Stankiewicz 2005).

Rosnącego zainteresowania badaczy dziedziną kuchni, kulturą i historią jedzenia czy też piśmiennictwa związanego z kulinariami dowodzą także najnowsze publikacje z tego zakresu, zarówno w Polsce, jak i we Włoszech: *Kuchnia i stół w komunikacji społecznej. Tekst, dyskurs, kultura* (Żarski 2017) oraz *La Piazza delle lingue 2015 – L'italiano del cibo* (Morgana, De Martino, Stanchina 2016). Co więcej, na Półwyspie Apenińskim rok 2018 został ustanowiony Rokiem Włoskiego Jedzenia.

Niniejsza analiza ma za cel przedstawienie funkcjonowania wybranych frazeologizmów kulinarnych we włoskiej kronice piłkarskiej oraz zaproponowanie ich odpowiedników, aby ułatwić polskim pasjonatom włoskiej piłki nożnej rozumienie i tłumaczenie czytanych tekstów z tego zakresu. Interesuje nas wyrażanie i tłumaczenie włoskości, reprezentowanej tu w terminologii związanej ściśle z włoskim obszarem kulturowym. Problemy w przekładzie i adaptacji pojęciowej włoskich terminów kulturowych, które przeanalizujemy poniżej, stanowią w naszej opinii ciekawy fragment włoskiej rzeczywistości językowo-kulturowej i dlatego warto się nad nim pochylić.

Punktem wyjścia dla naszych rozważań jest koncepcja kreatywnego charakteru języka (Grzegorzczkova 1995, Thornton 2007), a także świadomość, że język to *energeia*, żywy organizm, proces i stawanie się (von Humboldt 2001). Jak zauważają Anna Wierzbicka (1996), Jerzy Bartmiński (1999), czy Krzysztof Polok (2008), dla danej społeczności, grupy, wspólnoty językowej istotna jest tzw. wiedza wspólna, a sam język stanowi odbicie jej mentalności, jest nośnikiem kulturowo nacechowanych elementów opisu świata, „elementem wrodzonym systemu poznania człowieka”, jednym z jego podstawowych składników aparatu kognitywnego (Polok 2008: 352).

która funkcjonuje w języku jako pojedynczy leksem, pozbawiona jest jednak morfologicznych wykładników odróżniających ją od luźnej grupy syntaktycznej [...], przy czym „człony zestawienia zachowują swoje właściwości fleksyjne [...], jednak szyk ich jest stały – nie jest możliwe wstawienie między człony zestawienia żadnej lednostki leksykalnej [...].”

Niniejsze refleksje wpisują się także w naszej opinii w teorię językowego obrazu świata, rozwijaną przez badaczy rosyjskich i polskich, w szczególności w Lublinie (m.in. Jerzy Bartmiński i Henryk Kardela) i Gdańsku (Roman Kalisz). Według tej teorii w słownictwie danego języka znajdziemy pewien utrwalony obraz otaczającej rzeczywistości (Tokarski 1993: 334). Zgodnie z powyższym leksykon stanowi swoisty klucz do jej interpretacji, gdyż to za pomocą języka „przechowujemy” nasze doświadczenia, pewne cechy obiektów. Zjawisko to daje się zauważyć w szczególności podczas analizy metafor, frazeologizmów, przysłów – to w nich zostały zachowane doświadczenia człowieka zebrane w kontaktach ze światem.

Interesuje nas także pole leksykalne nazw produktów kulinarnych. W niniejszym artykule za pole leksykalne uznajemy za Władysławem Miodunką (1980: 54) „zbiór wyrazów zawierających w swych znaczeniach elementy (semy) wspólne i dzięki temu wchodzących w różnego typu relacje”, przy czym jednostki, które należą do danego pola leksykalnego, „mogą występować równocześnie w polach znaczeniowych znajdujących się poza obrębem głównego pola wyrazowego”. Jak zauważa Ryszard Tokarski (1993: 355), „Semantyczna struktura słowa pozwala na płynne przechodzenie z jednego pola do drugiego, a wyizolowanie jednego pola tę płynność przerywa”. Zjawisko to można zaobserwować również w odniesieniu do pól znaczeniowych leksemu *mozzarella* w języku włoskim: będzie on należał do pola leksykalnego nazw produktów kulinarnych, ale również do pola leksykalnego nazw ludzi mniej energicznych i/lub o niekorzystnych cechach osobowości (‘nieskuteczny’, ‘niezaradny’).

Kolejne założenia teoretyczne, na których opiera się nasza refleksja, to Slobinowskie (1987, 1996, 2005) *thinking for speaking*. Pomimo iż są one rzadko wykorzystywane przez przekładoznawców, nam wydają się dla badacza przekładu istotne. Dan I. Slobin już w 1987 r. podkreślał intencjonalność i niestatyczność, które wiążą się z używaniem języka, ze stosowaniem wybranych struktur (*activity of speaking*). Jakkolwiek rozważania te dotąd były raczej przedmiotem zainteresowań językoznawców i psychologów kognitywnych, można z powodzeniem wykorzystać je w dydaktyce przekładu, pokazując i wyjaśniając studentom pewne prawidłowości zachodzące na przykład w tak zwanych matrycach frazematwórczych w języku obcym. W ten sposób można wyraźnie pokazać budowę i właściwości semantyczne nowych wyrażen. Jak podkreśla Slobin (2005: 15), „‘thinking for speaking’ to etap, podczas którego myśl zostaje wtłoczona w utarte wyrażenie lub zwrot dostępne w danym języku”². Jeśli zaś idzie o implikacje dydaktyczne, powołując się na

² Oryg.: „‘thinking for speaking’ is the level at which thought is forced into that schematic expression that a particular language gives you” (tłum. A. G.).

thinking for speaking, równie skutecznie możemy wyczulić młodych adeptów sztuki tłumaczenia na typowość, w naszym przypadku włoskość, niektórych struktur (czyli to, co intuicyjnie i roboczo można zawrzeć w zdaniach „Włoch by tak nie powiedział” czy „Włoch ująłby to inaczej”). W kontekście przeprowadzonej analizy mamy tutaj na myśli przede wszystkim syntagmy nominalne o strukturze rzeczownik + rzeczownik, o czym napiszemy w części analitycznej niniejszego artykułu. W naszej opinii ze Slobinowskich założeń, niewykorzystywanych w przekładoznawstwie, można czerpać w dydaktyce przekładu.

Z perspektywy dydaktyki akademickiej ważne dla niniejszej refleksji pozostaje również pojęcie *ekwiwalencji*. Warto bowiem na zajęciach z tłumaczenia tekstów prasowych przedstawić studentom przydatne w ich pracy narzędzia, a takim jest ekwiwalencja. Badacze przekładu wyróżniają różne jej typy w zależności od stopnia przekładalności tłumaczonych elementów na język docelowy. W przypadku tłumaczenia związków frazeologicznych, zgodnie z propozycją Krzysztofa Hejwowskiego (2006: 109), mamy do dyspozycji następujące rozwiązania: użycie frazeologizmu o bardzo podobnej formie i znaczeniu w języku docelowym; użycie ekwiwalentu funkcjonalnego, to jest zastąpienie frazeologizmu języka wyjściowego takim frazeologizmem w języku docelowym, którego znaczenie będzie podobne, lecz przekazywany obraz inny; a także użycie ekwiwalentu niefrazeologicznego, czyli zastosowanie pojedynczego leksemu, luźnego związku wyrazowego lub parafrazy semantycznej.

W tym miejscu należy wspomnieć również o postulowanej przez niektórych autorów frazeodydaktyce i frazeotranslacji (Sułkowska 2017: 342, 347). W związku z wieloma trudnościami, jakie sprawiają profesjonalnym tłumaczom związki frazeologiczne, Monika Sułkowska apeluje o specjalne miejsce w nauczaniu akademickim dla dydaktyki frazeologii w językach obcych. Według zaproponowanego przez nią (Sułkowska 2017: 343) podziału struktur frazeologicznych ze względu na ekwiwalencję międzyjęzykową wyróżniamy: ekwiwalenty całkowite (mowa tutaj o ekwiwalencji bezpośredniej), odpowiedniki częściowe (ekwiwalencja pośrednia) oraz idiomy (ekwiwalencja idiomatyczna). W przypadku ekwiwalentów całkowitych zarówno sens, jak obrazowanie i struktura semantyczno-składniowa związku frazeologicznego są analogiczne, odpowiedniki częściowe zaś będą przekazywały „analogiczny sens globalny”, jednak za pomocą różnej formy leksykalno-składniowej oraz innego obrazowania. O idiomach powiemy natomiast w przypadku struktury frazeologicznej z języka wyjściowego, która nie istnieje w języku docelowym i jej sens musimy oddać, używając innych środków językowych (niektórzy

badacze mówią także o ekwiwalencji zerowej, my jednak, za Michele Ballardem (1992) i Moniką Sułkowską (2017, 2018), skłaniamy się ku terminowi *ekwiwalencja idiomatyczna*.

Wagę relacji człowieka z jedzeniem, biesiadowaniem widać wyraźnie w wysokiej frekwencji użycia jednostek pochodzących z pola leksykalnego nazw produktów kulinarnych wyróżniającej język włoski. W związku z faktem, iż coraz więcej polskich piłkarzy znajduje zatrudnienie we włoskiej lidze piłki nożnej (np. całkiem niedawno Krzysztof Piątek), polscy pasjonaci futbolu, dziennikarze i publicyści sportowi, osoby funkcjonujące w polskiej sferze dziennikarstwa sportowego i dyskusji publicznej o piłce nożnej starają się sięgać po włoską prasę i komentarze włoskich znawców tematu, by przekazać opinie Włochów polskim czytelnikom prasy i blogów sportowych, zaskoczyć swoich czytelników najnowszymi newsami i tzw. smaczkami.

Z drugiej strony nie można zapominać, że makrokategoria JEDZENIE stanowi źródło licznych metafor i metonimii. Jedzenie to tożsamość. Zarówno użytkownicy języka włoskiego, jak i polskiego chętnie wykorzystują te środki językowe: jedzenie stanowi istotny nośnik wiedzy pozajęzykowej. Jest dla nas tak codziennym i powszechnym rytuałem, że zaczęliśmy sięgać po nie, chcąc również zobrazować cechy charakterystyczne osoby, przedmiotu, opisując jakąś czynność. We współczesnej włoszczyźnie wszechobecne jest zjawisko *pokarmosemii* (Kleparski 2008), np. *Sono una mezza scamorza a basket* [dosł. W grze w kosza jestem trochę jak ser scamorza = 'w kosza jestem nogą'].

W definicjach słownikowych *scamorza* opisywana jest jako 'miękki ser o mało wyrazistym smaku' (DMD). Możemy tutaj zaobserwować przeniesienie: mało wyrazisty smak → niewyrazistość gracza → słabe umiejętności gracza. Również w polszczyźnie można zauważyć to zjawisko, np. *Ale ciacho!* = słodki, apetyczny → ładny (o osobie). Osoba pożądana to pokarm.

Za kolejny przykład niech posłużą włoski zwrot *essere una mozzarella* [być mozzarellą], tj. osobą bezwolną, bierną. Co więcej, metafora z makrokategorii JEDZENIE jest stosowana przez Włochów w celu opisanie różnych okoliczności, np. *Che pizza!* [dosł. *Ale pizza!*] = *Ale nudy!* Polacy także używają tego typu wyrażen i zwrotów, np. by opisać okoliczności niesprzyjające: *Ale klops!*, *Wpadł jak sliwka w kompot*.

Kolejną kategorią semantyczną związaną z jedzeniem są etnonimy pokarmosemiczne: *zabojady*, *makaroniarze*, niem. *Spaghettifresser* [dosł. spaghettiżercy – pogardliwie o włoskich imigrantach żyjących w Niemczech], ang. *garlics* [dosł. czosnki – pogardliwie o włoskich imigrantach przybyłych do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej i żyjących tam, którzy

spożywali mocno przyprawione, często dużą ilością czosnku, potrawy], wł. *mangiapatate* [dosł. ziemniakojady – określenie Bawarczyków, w których codziennej diecie ziemniaki są istotnym elementem] czy choćby *polentoni* [dosł. mamałygojady – pogardliwe określenie Włochów z Północy używane przez Włochów z Południa dla podkreślenia niewielkiej (w ich mniemaniu) wiedzy mieszkańców Północy z zakresu kulinariów, a także niewyszukanego i powtarzalnego pokarmu, który ci często spożywali]. Powyższe zagadnienia są w naszej opinii niezwykle interesujące, jednak stanowią pole do osobnych badań.

W niniejszym artykule przyjrzymy się natomiast funkcjonowaniu we włoskiej kronice piłkarskiej frazeologizmów z pola leksykalnego nazw produktów kulinarnych z segmentami *biscotto*, *brodino*, *mozzarella*. Jako materiał badawczy posłużyły nam artykuły opublikowane w internetowym wydaniu największego włoskiego dziennika sportowego i zarazem jednego z najpoczytniejszych dzienników w tym kraju, „La Gazzetta dello Sport” (www.gazzetta.it) oraz polskie strony z informacjami sportowymi: www.sportowefakty.wp.pl i przekladSPORTOWY.PL, a także, by jak najlepiej oddać polskie odpowiedniki, różne strony internetowe z informacjami sportowymi: www.sportoweBeskidy.pl, www.tgsokol.com, www.goltvp.pl, www.suwalki24.pl, www.niwaseniorzy.futbolowo.pl, www.sport.tvp.pl, www.tvn24.pl, www.expressilustrowany.pl, www.sport.onet.pl, www.rp.pl (a także jedna pomocowa relacja opublikowana w mediach społecznościowych) lub, by dokładniej zobrazować funkcjonowanie danego leksemu we współczesnej włoszczyźnie, strona internetowa www.bergamonews.it, w okresie od 1 września 1999 r. do 10 czerwca 2019 r. Językiem wyjściowym zatem jest współczesny język włoski, docelowym zaś polszczyzna. Jeśli chodzi o metodologię pozyskiwania danych, włoski dziennik ma otwarty dostęp do archiwum, dane zaś zostały pozyskane przez wpisanie w wyszukiwarce „La Gazzetty dello Sport” wybranych leksemów, przy czym odrzuciliśmy wszystkie pozasportowe konteksty (czyli np. artykuły o charakterze kulinarnym). Kilka razy zdarzyło się, że strona internetowa w archiwum „La Gazzetty dello Sport” nie otwierała się: nie uwzględniliśmy jej zatem w naszych obliczeniach.

Z uwagi na ograniczenia redakcyjne w analizie interesuje nas aspekt semantyczno-składniowy. Wybrane przez nas frazeologizmy należą do tzw. elementów kulturowych, pośród których Krzysztof Hejwowski (2006: 71–72) i Anna Dolata-Zaród (2009: 84) wymieniają większość imion własnych, nazwy i zwroty związane z organizacją życia w kraju kultury wyjściowej, obyczajami i przyzwyczajeniami, cytaty i aluzje mające ścisły związek z literaturą danego kraju, nawiązania do jego historii i do innych sfer kultury, takich jak

muzyka, film, malarstwo itd. Elementy te należą do tzw. wiedzy wspólnej danego narodu, społeczności (Wierzbicka 1996).

Analizę rozpoczniemy od nacechowanego ekspresywnie leksemu *biscotto*, który w materiale badawczym odnotowaliśmy 185 razy. Niestety leksem ten w znaczeniu specjalistycznym, sportowym, nie widnieje w żadnym ze skonsultowanych słowników. Znajdziemy w nich przede wszystkim następujące znaczenia:

1. 'ciasteczko niewielkich rozmiarów, suche i chrupiące, różnych kształtów, zrobione z mąki, cukru, masła, jaj z dodatkiem różnych aromatów',
2. 'chleb upieczony dwukrotnie, by dłużej zachowywał świeżość',
3. 'porcelana lub terakota poddana procesowi wypalania, ale nie glazurowana' (DdLI)

Tymczasem frazeologizm *fare biscotto* [dosł. zrobić, przygotować herbatnika] to w znaczeniu sportowym 'grać na remis, ustawić mecz, umówić się na wynik, tym samym matematycznie eliminując inną, zwykle trzecią drużynę z grupy'. Oto przykładowe użycia:

- (1) Lattaccante del Psg blinda la qualificazione con una doppietta, poi i gialloblù si rilassano e finisce come nel **«biscotto»** del 2004³. → Napastnik Psg chwilowo zapewnia drużynie awans, zdobywając dublet, później żółto-niebiescy dekoncentrują się i wszystko kończy się jak w przypadku **ustawionego meczu / wyniku** [dosł. **herbatnika**] w 2004 roku⁴.
- (2) Ancora la Svezia, come nel 2004 in Portogallo. Ricordo amaro per gli azzurri: **il biscotto sfornato** dagli scandinavi con i cugini della Danimarca all'ultima giornata condannò la nazionale del Trap⁵. → Znowu Szwecja, jak w 2004 r. podczas mistrzostw w Portugalii. Gorzkie wspomnienie dla reprezentacji Włoch: **ustawiony wynik zaserwowany** [dosł. **herbatnik wyjęty z pieca**] przez Skandynawów i ich kuzynów Duńczyków w ostatnim meczu grupy skazał drużynę Trapattoniego na piłkarski niebyt.
- (3) Nel finale la squadra di Olsen ha una reazione d'orgoglio, ma la frittata ormai è fatta: finisce con un altro 2-2, come nel **famoso «biscotto»** del 2004. Ma sta-

³ http://archiviostorico.gazzetta.it/2015/novembre/18/Svezia_ancora_Ibra_altro_stavolta_ga_0_20151118_53222340-8dc1-11e5-960d-cc91fd2dee54.shtml (dostęp: 14.05.2019).

⁴ Tłumaczenia materiału przykładowego wykonała autorka atykułu – A. G.

⁵ http://archiviostorico.gazzetta.it/2015/dicembre/13/Ibra_non_fidiamoci_Quel_tacco_ga_0_20151213_55d85e66-a166-11e5-b202-c4f045504e58.shtml (dostęp: 14.05.2019).

volta per i danesi è indigesto⁶. → W decydującym spotkaniu drużyna [trenera] Olsena reaguje, unosi się dumą, ale narobiła już bigosu: mecz kończy się 2 : 2, zupełnie jak w **slynnym już ustawionym meczu** [dosł. w **slynnym herbatniku**] z 2004. Jednak tym razem jest to wynik trudny do strawienia dla Duńczyków.

Zauważmy, jak z biegiem lat zmieniło się funkcjonowanie zwrotu *fare biscotto*: od około 10 lat czasownik podporowy *fare* jest pomijany: we włoskich kronikach piłkarskich zadomowił się leksem *biscotto*, funkcjonujący samodzielnie:

ustawić mecz / wynik → *ustawiony mecz / wynik* → *ustawiony mecz / wynik* + określnik adnominalny (imiesłów bierny + agens),

tudzież: określnik adnominalny (przymiotnik) + *ustawiony mecz / wynik*.

Dla porównania w polskich kronikach piłkarskich spotkamy wyrażenie *ustawiony mecz* i zwrot *ustawić mecz*. Poniżej przykład ilustrujący tego typu użycia:

- (4) Wśród niepokieszonych Włochów pojawiały się głosy o ustawieniu meczu przez skandynawskie drużyny⁷.

Kolejnym elementem, któremu się przyjrzymy, jest leksem *brodino*. Materiał badawczy w tym przypadku stanowiły 193 włoskie frazeologizmy wyekscerpowane z analizowanego materiału. *Brodino* to deminutywum, dosłownie znaczy 'chudy rosół'. *Brodo* [dosł. rosół] za słownikiem Treccani to 'wywar mięsny lub warzywny używany jako zupa lub baza dań czy galaret'. W dalszej kolejności pojawiają się frazeologizmy zawierające ten leksem: *lasciare cuocere qlcu. nel suo brodo* [dosł. dać komuś gotować się we własnym rosole] – 'pozwolić mu działać wedle własnego uznania, po swojemu', najczęściej w odniesieniu do kogoś, kto nie posłuchał naszych rad i upiera się przy swoim sposobie postępowania, lub o osobie, która próbowała komuś zaszkodzić, jednak bez powodzenia; *andare in brodo di giuggiole / succiole* [dosł. rozplynać się w wywarze z owoców jojoby/kasztanów jadalnych] – 'nie posiadać się z radości'; *fa brodo* [nadaje się do rosolu] – 'przyda się'. Słownik podaje również przysłowie: *gallina vecchia fa buon brodo* [dosł. ze starej kury

⁶ http://archivistorico.gazzetta.it/2015/novembre/18/Svezia_ancora_Ibra_altro_stavolta_ga_0_20151118_53222340-8dc1-11e5-960d-cc91fd2dee54.shtml (dostęp: 14.05.2019).

⁷ <https://www.przegladsportowy.pl/pilka-nozna/euro-2016/odwieczni-rywale-walcza-o-euro-szwecja-podejmuje-danie/3414ss3> (dostęp: 12.06.2019).

dobry rosół] – o osobie bogatszej w doświadczenie, o szerszej perspektywie i bogatszej osobowości. Deminutywa: *brodetto*, *brodino* – ‘chudy rosół’, augmentatywum: *brodaccio* – ‘rosolisko’ (VT). Słownik pod redakcją Francesco Sabatiniego i Vittorio Colettiego dla podstawowego, kulinarnego znaczenia leksemu *brodo* podaje te same informacje (DdLI). Natomiast w *Wielkim słowniku języka polskiego PAN* w haśle *rosół* czytamy, że jest to ‘zupa w postaci wywaru z jarzyn i z kości lub mięsa, podawana zwykle z makaronem’. We włoskich kronikach piłkarskich frazeologizm *essere un pareggio-brodino* [dosł. być remisem-chudym rosółem] oznacza ‘być (nikogo) niesatysfakcjonującym remisem’. Prześledźmy wybrane przykłady:

- (5) Sarà pure **un pareggio-brodino**, giusto, per la classifica di Avellino e Bari (ora al nono e sesto posto), reduci da due sconfitte consecutive, ma gli ingredienti sono davvero ricchi. La spettacolare rovesciata di Pippo Maniero (9 reti) è la perla che impreziosisce mezz'ora di grande calcio proposta dalla squadra di Camplone [...]. → No tak, jeśli chodzi o sytuację w tabeli, może to i **nikogo niesatysfakcjonujący remis** [dosł. **może to i remis-chudy rosół**] dla [drużyn] Avellino i Bari (obecnie na dziewiątym i szóstym miejscu), które mają za sobą po dwie porażki z rzędu, lecz w pojedynku tym nie brakowało smakowitych momentów: spektakularna przewrotka Pippo Maniery (9 trafień) to perełka, która dodaje wartości półgodzinie wspaniałej gry w wykonaniu drużyny [trenera] Camplone [...].
- (6) In tempi di magra, ci si deve aggrappare alle certezze [...]. Le quattro sconfitte di fila avevano minato le sicurezze del gruppo, suggerendo a Reja di ripartire da una versione più prudente: [...] scelta confermata nella gara di sabato a Frosinone. Un atteggiamento di certo meno propositivo, servito comunque per ottenere due punti che, vista la situazione, **sono più di un brodino**⁹. → W tych ciężkich czasach, które nastąpiły, trzeba chwytać się pewników. [...] Cztery porażki z rzędu zachwiały pewnością grupy, podsuwając trenerowi Reji rozpoczęcie gry w bezpiecznym ustawieniu wyjściowym: [...] wybór ten sprawdził się już w sobotnim meczu we Frosinone. To właśnie ten manewr, choć zdecydowanie mniej obiecujący, posłużył do uzyskania 2 punktów, które, zważywszy na sytuację, są **czymś więcej niż tylko niesatysfakcjonującym remisem** [dosł. **chudym rosółem**] [...].

⁸ http://archiviostorico.gazzetta.it/2016/febbraio/14/Gioiello_Maniero_prodezza_Micai_Bari_ga_0_20160214_136e3882-d30e-11e5-a94c-154f863b219c.shtml (dostęp: 10.06.2019).

⁹ http://archiviostorico.gazzetta.it/2016/gennaio/25/Cercasi_attacco_Reja_aggrappa_alla_ga_0_20160125_6bba0e1e-c330-11e5-9608-c001426aec36.shtml (dostęp: 10.06.2019).

- (7) Per il Frosinone è il giorno della verità. Oggi contro l'Udinese non può sbagliare. Fare bottino pieno è fondamentale in ottica salvezza. Con i tre punti in tasca, la rincorsa dei ciociari non sarebbe giunta al capolinea. **Il pareggio**, invece, per la squadra di Roberto Stellone **avrebbe il sapore del brodino** e probabilmente servirebbe a poco¹⁰. → Dla [drużyny] Frosinone to chwila prawdy. Dziś w meczu przeciwko [drużynie] Udinese nie może popełnić błędu. Zdobywanie kompletu punktów jest niezbędne, by uratować się przed spadkiem. Trzy punkty w kieszeni oznaczałyby dalszą pogoń za innymi drużynami walczącymi o pozostanie w ekstraklasie. Natomiast **remis** dla drużyny Roberta Stellone **byłby niesatysfakcjonujący** [dosł. **miałby smak chudego rosółu**] i prawdopodobnie na niewiele by się zdał.
- (8) **Il punticino** ottenuto col Bologna è **stato un brodino, ma di quelli salutari**. Già il fatto di non aver subito gol (dopo averne incassati 12 nelle 4 partite precedenti) è stato un motivo di soddisfazione. Non perdere domani darebbe un'ulteriore carica, al di là di quello che faranno le inseguatrici [...] ¹¹. → **Punkcik** zyskany w meczu z Bolonią **to niesatysfakcjonujący remis** [dosł. **chudy rosół**], **ale z tych, które mogą wyjść na zdrowie**. Sam fakt, że drużyna nie straciła bramki (po tym jak dała sobie wbić 12 goli w poprzednich 4 meczach), był powodem do satysfakcji. Jeśli udałoby się nie przegrać również jutro, dałoby to drużynie kolejny impuls do działania, abstrahując od tego, co zrobią drużyny goniące ją w tabeli [...].
- (9) Atalanta, la musica non cambia: o **il brodino pareggio** o **il digiuno sconfitta**¹² (**naglówek**) → Atalanta, znowu to samo: albo **nikogo niesatysfakcjonujący remis** [dosł. **chudy rosół**], albo **porażka-głodówka**

Na powyższych przykładach możemy prześledzić schemat funkcjonowania i wyemancypowania się omawianego rzeczownika pochodzącego z pola leksykalnego nazw produktów kulinarnych:

czasownik *być* + rzeczownik + rzeczownik (w funkcji przymiotnika niedmiennego) – *być remisem-chudym rosółem* → *być chudym rosółem* [= 'nikogo niesatysfakcjonującym remisem']

¹⁰ http://archiviostorico.gazzetta.it/2016/marzo/06/Stellone_spinge_Frosinone_Salvezza_con_ga_0_20160306_c36a3310-e369-11e5-ab04-b243d2dd8f71.shtml (dostęp: 10.06.2019).

¹¹ <https://www.ilovepalermocalcio.com/gazzetta-dello-sport-il-palermo-sogna-un-finale-da-oscar-hiljemark-fantastica-la-notte-di-san-siro-con-la-doppietta-al-milan-ci-riprovero/> (dostęp: 10.06.2019).

¹² <https://www.bergamonews.it/2016/02/22/atalanta-la-musica-non-cambia-brodino-pareggio-digiuno-sconfitta/216487/> (dostęp: 10.06.2019).

Chudy rosół nie jest w stanie postawić na nogi chorego. Jest to więc remis, który nie ratuje przed spadkiem do niższej ligi chorej, grającej słabo drużyny. W polskich kronikach sportowych odpowiednikiem *chudego rosółu* jest (*nikogo*) *niesatysfakcjonujący remis*:

(10) Remis niesatysfakcjonujący nikogo¹³

Innym ekwiwalentem funkcjonalnym włoskiego *pareggio-brodino* lub *brodino* w naszej opinii może być polskie wyrażenie *podział punktów*¹⁴:

(11) Nidosyt po pierwszej połowie i podział punktów¹⁵

(12) Nidosyt w Opolu. Podział punktów po klasycznym meczu walki¹⁶

(13) Podziałem punktów zakończył się pierwszy mecz Wigier i Warty Poznań. Suwalcze schodzili z boiska z nidosytem, bowiem to oni przez większą część spotkania prowadzili grę¹⁷.

Warto także nadmienić, iż w polskich kronikach sportowych w kontekście, w którym funkcjonuje włoski termin *brodino*, mówi się często o *nidosycie*, odczuwanym zwykle po remisie:

(14) Przedłużona została seria meczów bez porażki „rekordzistów”, choć po ciekawym meczu z MKS-em Kluczbork, który zakończył się rezultat[em] 1 : 1, zawodnicy z Cygańskiego Lasu mogą czuć pewien nidosyt¹⁸.

¹³ <https://www.sportowebeskidy.pl/video/video-remis-niesatysfakcjonujacy-nikogo> (dostęp: 10.06.2019).

¹⁴ <https://www.sportowebeskidy.pl/video/video-remis-niesatysfakcjonujacy-nikogo> (dostęp: 10.06.2019).

¹⁵ <http://tgsokol.com/nidosyt-po-pierwszej-polowie-i-podzial-punktow/> (dostęp: 10.06.2019).

¹⁶ <https://gol24.pl/nidosyt-w-opolu-podzial-punktow-po-klasycznym-meczu-walki/ar/10666602> (dostęp: 10.06.2019).

¹⁷ <http://www.suwalki24.pl/article/14,wigry-suwalki---warta-poznan-11-podzial-punktow-i-nidosyt-wideo-i-zdjecia-> (dostęp: 10.06.2019).

¹⁸ <https://www.sportowebeskidy.pl/video/video-remis-niesatysfakcjonujacy-nikogo> (dostęp: 10.06.2019).

Pojawiają się następujące kolokacje: (*ogromny*) *niedosyt piłkarzy*¹⁹, *niedosyt pozostaje*²⁰, *pozostał niedosyt*²¹, *czuć niedosyt*²², a także interesująca kolokacja *lekki niedosyt*²³, przywołująca skojarzenia z posiłkiem (*lekki lunch*, *lekkie śniadanie*, *lekka kolacja*). Zauważmy ponadto, że we współczesnej włoszczyźnie pole leksykalne jedzenia jest szeroko wykorzystywane w języku piłki nożnej, np. *mangiarsi un gol* [dosł. zjeść sobie gola – ‘zmarnować stuprocentową okazję do zdobycia gola’], *giocatore mangiapalloni* [dosł. zawodnik zjadający podania – ‘zawodnik wielokrotnie tracący posiadanie piłki na skutek nieprzyjęcia podania od kolegi z drużyny’], *scorpacciata di gol* [dosł. golowe obżarstwo – ‘grad goli, które padły w danym meczu’]. W polskich kronikach sportowych zaś pojawia się zestawienie *piłkarska uczta* lub *uczta dla kibiców*, gdy na skutek losowania lub zestawienia będącego wynikiem poprzednich meczów w jednej grupie znajdują się dwie lub więcej wielkich drużyn:

(15) **Wielkie drużyny w jednej grupie, czyli uczta dla kibiców** [nagłówek]

Prasa o losowaniu: najwięcej emocji wzbudza grupa C, w której znaleźli się Holendrzy, Włosi, Rumuni i Francuzi²⁴.

Kolejnym leksemem o znaczeniu sportowym z zakresu kulinariów jest *mozzarella*. Wyrażenie to w zbadanym materiale w interesującym nas okresie pojawia się 170 razy. *Mozzarella*, jak podaje słownik pod redakcją Francesco Sabatiniego i Vittorio Colettiego to ‘niesezonowany ser z mleka bawolic lub krowiego, mający formę okrągłą lub warkocza’²⁵. *Mozzarella* w internetowym SJP to ‘miękki, biały ser z mleka krowiego, bardzo popularny w kuchni włoskiej, używany do bardzo wielu potraw’²⁶, w WSJP PAN ‘wilgotny biały ser o *delikatnym* smaku wyrabiany z mleka bawolic indyjskich lub krów’, zaś

¹⁹ <https://sport.tvp.pl/28181734/typowe-derby-niedosyt-pilkarzy-wisly-krakow> (dostęp: 10.06.2019), <https://expressilustrowany.pl/po-meczu-widzewpodbeskidzie-ogromny-niedosyt-pilkarzy-z-lodzi/ga/993101/zd/2356343> (dostęp: 10.06.2019).

²⁰ https://www.tvn24.pl/wideo/z-anteny/niedosyt-pozostaje-szczegolnie-po-drugiej-poluwie,1350902.html?playlist_id=29939 (dostęp: 10.06.2019).

²¹ <https://sport.onet.pl/pilka-nozna/ekstraklasa/pasieka-pozostal-niedosyt/fk8n3> (dostęp: 10.06.2019).

²² <https://sport.onet.pl/pilka-nozna/ekstraklasa/tomasz-hajto-czujemy-niedosyt/vj9jm> (dostęp: 10.06.2019).

²³ <https://www.facebook.com/swit.szczecin/posts/1954025314896538/> (dostęp: 10.06.2019).

²⁴ <https://www.rp.pl/artykul/74032-Wielkie-druzyny-w-jednej-grupie--czyli-uczta-dla-kibicow.html#paragaph2> (dostęp: 10.06.2019).

²⁵ https://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/M/mozzarella.shtml (dostęp: 10.06.2019).

²⁶ <https://sjp.pl/mozzarella> (dostęp: 10.06.2019).

Władysław Kopaliniński w *Słowniku wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* (1994: 341) tak charakteryzuje ten produkt kuchni włoskiej: ‘wilgotny, biały, niesolony, kwaskowaty włoski ser z mleka bawolic indyjskich’ [wyróżnienia w definicjach – A. G.]. W *Podręcznym słowniku włosko-polskim* pod redakcją Wojciecha Meiselsa (2001: 65) odpowiednikiem *mozzarelli* jest (*tlusty ser w gomulkach*) *mozzarella*. Jeśli zaś idzie o znaczenia przenośne, znajdziemy je jedynie w słowniku VT, który podaje, że *mozzarella* to ‘osoba słaba, bez charakteru, bezwolna, bierna’. W tym znaczeniu nie znajdziemy hasła *mozzarella* w DMD. Nie zostało również odnotowane znaczenie specjalistyczne, sportowe tego leksemu. Istotne jednak dla naszej analizy okazują się przymiotniki, za pomocą których został w słownikach języka polskiego scharakteryzowany ser mozzarella: *miękki, o delikatnym smaku, niesolony*. *Mozzarella* jest przykładem procesu kodowania cech osób za pomocą jedzenia / produktów żywnościowych (zjawisko to szeroko opisują Grzegorz Kleparski (2008) oraz Marcin Kudła (2009, 2010, 2012), a także Piotr Chruszczewski i Marcin Kudła (2016)). Powyższe znaczenia posiadają elementy wspólne ze sportowym znaczeniem słowa *mozzarella*. Spójrzmy na przykłady:

- (16) Ancora più facile, se possibile, è la parata del portiere spagnolo sulla **punizione-mozzarella** di Del Piero²⁷. → Jeszcze łatwiejsza, jeśli to w ogóle możliwe, okazuje się dla hiszpańskiego bramkarza obrona **słabego strzału** Del Piero z rzutu wolnego [dosł. **rzutu wolnego-mozzarelli** Del Piero].
- (17) Tanto lavoro anche in fase difensiva, ma quando vede il 2-0 gli esce **una mozzarella di tiro**²⁸. → Ogrom pracy również w obronie, ale gdy miał okazję, by podwyższyć prowadzenie na 2 : 0, wyszedł mu **strzał tylko do statystyk** [dosł. **wychodzi mu tylko strzał mozzarella**].
- (18) Passata la buriana, è il caso di provare a trovare qualche punto fermo. Il primo è che probabilmente i magazzinieri sono davvero gli unici ad aver visto le sue prodezze: in partita il brasiliano ha tirato 7 volte in porta da quando è all’Inter, sempre da fuori area, centrando la porta in una sola occasione (contro il Genoa un anno fa, **una mozzarella**)²⁹. → Jako że zamieszanie ucichło, nadzedł czas, by spróbować znaleźć jakiś punkt odniesienia. Pierwszy jest taki, że

²⁷ http://archivistorico.gazzetta.it/2002/febbraio/20/Juve_doppio_tradimento_ga_0_0202207215.shtml (dostęp: 10.06.2019).

²⁸ http://archivistorico.gazzetta.it/2015/ottobre/19/ACERBI_BERARDI_SONO_due_CERTEZZE_ga_0_20151019_0127c750-7626-11e5-80cb-950ee3c7be56.shtml (dostęp: 10.06.2019).

²⁹ <https://www.gazzetta.it/Calcio/Serie-A/Inter/01-10-2018/dalbert-roberto-carlos-spalletti-inter-300311881339.shtml> (dostęp: 10.06.2019).

prawdopodobnie magazynierzy to naprawdę jedyne osoby, którym dane było widzieć jego wyczyny: od początku gry w Interze podczas swoich występów na boisku Brazylijczyk oddał siedem strzałów na bramkę, każdy zza pola karneho, i trafił w światło bramki tylko raz (rok temu w meczu z Genoą, był to **strzał tylko do statystyk**) [dosł. **strzał-mozzarella**].

Na podstawie tych przykładów można zauważyć, że podobną drogę do emancypacji i uzyskania znaczenia autonomicznego jak *brodino – chudy rosół* przebył leksem *mozzarella*, który z określnika adnominalnego – rzeczownika w funkcji przymiotnika nieodmiennego stał się samodzielny leksmem o znaczeniu ‘słaby strzał’, ‘strzał tylko do statystyk’. Proces ten można zilustrować za pomocą poniższego schematu:

strzał z rzutu wolnego-mozzarella / strzał mozzarella → mozzarella

Fakt emancypacji i zyskania autonomicznego znaczenia stanowi dodatkową trudność dla osoby tłumaczącej – musi ona posiadać dużą wiedzę z zakresu piłki nożnej, by wiedzieć, że „mozzarella posłana prosto w ręce bramkarza” oznacza słaby strzał oddany na bramkę.

Podsumowanie

Na podstawie przeanalizowanych przykładów obserwujemy, w jaki sposób za pomocą frazeologizmów dokonuje się konceptualizacji. Warto podkreślić, jak istotna jest rola jednostek frazeologicznych w procesie komunikowania się (w szczególności w językach specjalistycznych, specjalnych, w języku mówionym, w stylu potocznym).

Jeśli zaś chodzi o tłumaczenie, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na możliwą wielość interpretacji i nieoczywistość włoskich rzeczowników w funkcji przymiotnika, np.: *tiro mozzarella* [dosł. strzał-mozzarella] = nudny?, bez wyrazu?, słaby?

Trzeba mieć też na uwadze to, że w języku włoskim rzeczowniki w funkcji przymiotnika nieodmiennego wyemancypowały się: podczas gdy jeszcze 10–15 lat temu funkcjonowały jako determinanty określające główny człon: np. *strzał-mozzarella*, *remis-chudy rosół* lub jako człony idiomatyzmów (dosł. *zrobić / upiec ciastko – ustawić wynik meczu*), dziś we włoskiej kronice piłkarskiej funkcjonują już jako samodzielne leksemy (*mozzarella*, *chudy rosół*, *ciastko*), niekiedy ulegające przekształceniom, na przykład przez determina-

cję za pomocą zdania względnego, albo modyfikowane za pomocą przysłówka (*un tiro un po' mozzarella* [strzał trochę mozzarella]).

Tłumacząc, powinniśmy także pamiętać o językowym obrazie świata, o tym, że język stanowi odbicie mentalności danego narodu, np. wł. *remis-chudy rosół, strzał-mozzarella* vs. pl. *niesatysfakcjonujący remis, słaby strzał*.

We włoskich kronikach piłkarskich często napotkamy więc „jedzeniowe” opisy wyczynów piłkarskich, jak np.: „Od razu widać było, że to nie będzie wieczór wielkiego futbolu. Barça bez Messiego jest jak pizza bez pomidorów i mozzarelli”³⁰, które nie zawsze w języku docelowym będą posiadały odpowiedniki pochodzące z tego samego pola leksykalnego. Nie możemy oddać włoskiego *strzału-mozzarelli* czy *rzutu wolnego-mozzarelli* za pomocą kulinarnych ekwiwalentów, np. *strzał-ciepła klucha, rzut wolny nudny jak flaki z olejem*. W tym miejscu musimy podkreślić niebagatelną rolę ekwiwalencji idiomatycznej / zerowej, która wypełnia luki w systemie frazeologicznym języka docelowego. Pomimo iż polskie odpowiedniki to ekwiwalenty niekonotowane semantycznie – pokarmowo, są odpowiednikami funkcjonalnymi włoskich frazeologizmów: translaty są zrozumiałe i merytorycznie poprawne.

Na podstawie omówionych przykładów widzimy, że cechy należących do makrokategorii JEDZENIE leksemów poddanych analizie, takie jak konsystencja, smak, właściwości służą kodowaniu czynności oraz ich charakterystyce (np. „uzyskać remis-chudy rosół” [nikogo niesatysfakcjonujący remis], „oddąć strzał-mozzarellę” [strzał tylko do statystyk, strzał, który nie może zrobić krzywdy bramkarzowi]).

Ponadto w procesie przekładu musimy pamiętać, że kreatywność leksykalna jest wyrażana inaczej w różnych językach: we współczesnej włoszczyźnie są to konstrukcje o strukturze rzeczownik + rzeczownik w funkcji przymiotnika nieodmiennego: *gol-lampo* [dosł. gol-błyskawica], *pareggio-brodino* [dosł. remis-chudy rosół], *punizone-mozzarella* [dosł. rzut wolny-mozzarella] czy inne im podobne: *tiro-missile* [strzał-pocisk], *punizione-bolide* [strzał z rzutu wolnego-bolid]; w języku polskim zaś spotkamy połączenia przymiotnika z rzeczownikiem (*błyskawiczny gol*³¹), a wielość sposobu język ten, jak zauważa Konrad Szcześniak (2016: 62), oddaje głównie za pomocą czasowników: *władować, wrębać, huknąć, lutować*.

³⁰ „Che non dovesse essere una serata di calcio entusiasmante si era capito da subito. Un Barça senza Messi è come la pizza senza pomodoro e mozzarella”, <https://www.gazzetta.it/Calcio/Champions-League/22-11-2017/champions-juventus-barcellona-0-0-blaugrana-ottavi-primi-allegri-deve-aspettare-230813415861.shtml> (dostęp: 10.06.2019).

³¹ Jednak, co ciekawe, zdarzają się w polskich kronikach pomocowych użycia syntagm nominalnych *gol-pocisk* lub samodzielnego leksemu *pocisk*.

Istotna dla procesu udanego tłumaczenia pozostaje również wiedza o różnicach w kodowaniu charakterystyki wydarzenia: używając danego języka, należy ujmować w myślach i słowach kulturowe aspekty, które mieszczą się w jego gramatyce i leksyce (*thinking for speaking*, Slobin 1987, 1996, 2005): *punizione / tiro mozzarella* [dosł. rzut wolny / strzał mozzarella] – za pomocą syntagm nominalnych o strukturze rzeczownik + rzeczownik.

Tłumaczowi nie pomaga także nieaktualność, to jest postępująca dezaktualizacja materiałów włoskich (słowniki frazeologiczne), nieuwzględnianie znaczeń specjalistycznych danego leksemu oraz brak szerszej aktualizacji słowników internetowych. W naszej opinii omówione przykłady powinny zostać odnotowane przez słowniki i opatrzone kwalifikatorem (sport.).

Z wyemancypowaniem się i usamodzielnieniem w funkcji rzeczownika leksemów, które niegdyś funkcjonowały jako przymiotniki nieodmienne determinujące rzeczownik – główny człon, wiąże się także większa trudność w tłumaczeniu języka piłki nożnej.

Na koniec warto także zauważyć, że leksemy takie jak omówione w niniejszym artykule są przykładami przenikania sformułowań piłkarskich z profesjolektu piłkarzy do kronik piłkarskich i sprawozdań pomeczowych. Zaobserwowane zmiany zaszły w ciągu kilkunastu lat, usamodzielnienie się rzeczowników, które funkcjonowały jeszcze do niedawna jako przymiotniki nieodmienne – determinanty, jest faktem dokonanym i powinno znaleźć odzwierciedlenie w opisie leksykograficznym. W dydaktyce tłumaczeń prasowych i języków danych dyscyplin / języków funkcjonalnych / profesjolektów należałoby zatem szczególne miejsce poświęcić nowszej frazeologii, np. publicystycznej.

Źródła

<https://archivistorico.gazzetta.it>

<https://www.bergamonews.it/2016/02/22/atalanta-la-musica-non-cambia-brodino-pareggio-digiuno-sconfitta/216487/> (dostęp: 10.06.2019)

<https://expressilustrowany.pl/po-meczu-widzewpodbeskidzie-ogromny-niedosyt-pilkarzy-z-lodzi/ga/993101/zd/2356343> (dostęp: 10.06.2019)

<https://www.facebook.com/swit.szczecin/posts/1954025314896538/> (dostęp: 10.06.2019)

<http://www.gazzetta.it/>

<https://gol24.pl/niedosyt-w-opolu-podzial-punktow-po-klasycznym-meczu-walki/ar/10666602> (dostęp: 10.06.2019)

- <http://niwaseniorzy.futbolowo.pl/news/article/znowu-niedosyt-i-brak-kompletu-punktow> (dostęp: 10.06.2019)
- <https://www.przegladsportowy.pl/pilka-nozna/euro-2016/odwieczni-rywale-walcza-o-euro-szwecja-podejmuje-danie/3414ss3> (dostęp: 12.06.2019)
- <https://www.rp.pl/artykul/74032-Wielkie-druzyny-w-jednej-grupie--czyli-uczta-dla-kibicow.html#paragraph2> (dostęp: 10.06.2019)
- <https://sport.onet.pl/pilka-nozna/ekstraklasa/pasieka-pozostal-niedosyt/fk8n3> (dostęp: 10.06.2019)
- <https://sport.onet.pl/pilka-nozna/ekstraklasa/tomasz-hajto-czujemy-niedosyt/vj9jm> (dostęp: 10.06.2019)
- <https://www.sportowebeskiidy.pl/video/video-remis-niesatysfakcjonujacy-nikogo> (dostęp: 10.06.2019)
- <https://sport.tvp.pl/28181734/typowe-derby-niedosyt-pilkarzy-wisly-kra-kow> (dostęp: 10.06.2019)
- <http://www.suwalki24.pl/article/14,wigry-suwalki---warta-poznan-11-podzial-punktow-i-niedosyt-wideo-i-zdjecia-> (dostęp: 10.06.2019)
- <http://tgsokol.com/niedosyt-po-pierwszej-polowie-i-podzial-punktow/> (dostęp: 10.06.2019)
- https://www.tvn24.pl/wideo/z-anteny/niedosyt-pozostaje-szczegolnie-po-drugiej-polowie,1350902.html?playlist_id=29939 (dostęp: 10.06.2019)

Słowniki

- DdLI: F. Sabatini, V.Coletti (red.), 2008, Dizionario della Lingua Italiana, www.dizionari.corriere.it/dizionario_italiano.
- DMD: M. Quartu, E. Rossi (red.), 2012, Dizionario dei Modi di Dire della lingua italiana Hoepli Editore, www.dizionari.corriere.it/dizionario-modi-di-dire/index.shtml.
- Drzymała P., 1993, *Fraseologia italiana. Scelta delle espressioni e dei sintagmi verbali*, Poznań.
- Kłosińska A., Sobol E., Stankiewicz A., 2005, *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłówiami*, Warszawa.
- Kopaliński W., 1994, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa.
- Lapucci C., 2003, *Il dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano.
- Meisels W., 2001, *Podręczny słownik włosko-polski. Dizionario pratico italiano-polacco, t. II: M-Z*, Warszawa.
- Pittàno G., 1992, *Frase fatta capo ha: dizionario dei modi di dire, proverbi e locuzioni*, Bologna.

- SJP: Słownik języka polskiego on-line, www.sjp.pl.
Skorupka S., 1989, Słownik frazeologiczny języka polskiego, Warszawa.
VT: Vocabolario Treccani on-line, www.treccani.it/vocabolario.
WSJP PAN: P. Żmigrodzki (red.), 2007–, Wielki słownik języka polskiego PAN, www.wsjp.pl.

Literatura

- Ballard M., 1992, *Le commentaire de traduction anglaise*, Paris.
- Bartmiński J., 1999, Od redaktora, [w:] A. Wierzbicka, *Język – umysł – kultura*. Wybór prac, J. Bartmiński (red.), Warszawa, s. 20–26.
- Chruszczewski P. P., Kudła M., 2016, Etnonimy pokarmosemiczne. Tradycje kulinarne w nazwach grup etnicznych z perspektywy językoznawstwa antropologicznego, [w:] *Język, kultura, komunikacja*, S. Wach, K. Buczek, A. R. Knapik, P. P. Chruszczewski (red.), s. 9–22.
- Dolata-Zaród A., 2009, Aspekty kulturowe w tłumaczeniu tekstów specjalistycznych, „*Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu*”, 5, s. 83–91.
- EJO: Polański K. (red.), *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1999.
- Grzegorzczkowska R., 1995, Jak rozumieć kreatywny charakter języka?, [w:] *Kreowanie świata w tekstach*, A. M. Lewicki, R. Tokarski (red.), Lublin, s. 13–24.
- Hejrowski K., 2006, *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Warszawa.
- von Humboldt W., 2001, *Rozmaitość języków a rozwój umysłowy ludzkości*, tłum. E. M. Kowalska, Lublin.
- Kleparski G. A., 2008, *Dolce torta, dolce Angelina*. Romance foodsemy with the Italian accent, [w:] *Galicja studies in language, literature and culture*, G. A. Kleparski, A. Uberman (red.), Chełm, s. 33–39.
- Kudła M., 2009, On the edibility of aliens. The case of sauerkrauts, kapuśniaks and potato-heads, [w:] *Galicja English Teachings*. Old pitfalls, changing attitudes and new vistas, G. A. Kleparski, E. Rokosz-Piejko, A. Uberman (red.), Rzeszów, s. 83–89.
- Kudła M., 2010, Inność od kuchni (brytyjskiej), „*Podkarpackie Forum Filologiczne*”, seria „*Językoznawstwo*”, s. 147–155.
- Kudła M., 2012, A cognitive account of ethnicity as a dimension of otherness. A pilot study, [w:] *Galicja studies in language*. Historical seman-

- tics brought to the fore, B. Kopecka, M. Pikor-Niedziałek, A. Uberman (red.), Chełm, s. 83–98.
- Miodunka W., 1980, *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania*, Warszawa–Kraków.
- Morgana S., De Martino D., Stanchina G. (red.), 2016, *La Piazza delle lingue. L'italiano del cibo*, Firenze.
- Połok K., 2008, O czym zapomniał (?) Noam Chomsky, albo o miejscu kultury w języku, [w:] *Język poza granicami języka*, A. Kiklewicz, J. Dębowski (red.), Olsztyn, s. 349–364.
- Slobin D. I., 1987, „Thinking for speaking”, [w:] *Proceedings of the Thirteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, February 14–16, 1987. General session and parasession on grammar and cognition*, J. Aske (red.), Berkeley, s. 435–445.
- Slobin D. I., 1996, From „thought” and „language” to „thinking for speaking”, [w:] *Rethinking linguistic relativity*, J. J. Gumperz, S. C. Levinson (red.), Cambridge, s. 70–96.
- Slobin D. I., 2005, „Thinking for speaking”, „Qualia”, 2(2), s. 13–17.
- Sułkowska M., 2017, Frazeotranslacja oraz jej znaczenie w kształceniu i doskonaleniu tłumaczy, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, 12, s. 341–353.
- Sułkowska M., 2018, *Linguistique contrastive et phraséologie appliquée*, „Linguistica Silesiana”, 39, s. 301–314.
- Szcześniak K., 2016, Reporting sports co-events. Predictability in the language of sports, „Język. Komunikacja. Informacja”, 11, s. 55–72.
- Thornton A. M., 2007, *Morfologia*, Roma.
- Tokarski R., 1993, Słownictwo jako interpretacja świata, [w:] *Współczesny język polski*, J. Bartmiński (red.), Wrocław, s. 335–362.
- Wierzbicka A., 1996, Prototypes and invariants, [w:] A. Wierzbicka, *Semantics. Primes and universals*, Oxford–New York, s. 148–169.
- Żarski W. (red.), Piasecki T. (współpr.), 2017, *Kuchnia i stół w komunikacji społecznej. Tekst, dyskurs, kultura*, Wrocław.

Difficulties in new food phraseological units translation from Italian to Polish – the example of an Italian football column

Summary

This paper explores the use of culinary terms by Italian sports journalists and football players and discusses the importance of food-related aspects such as food-related

phraseology and new food-related phraseology, the field of foodstuffs, foodsemy, and the linguistic image of the world in foreign language teaching and translation (phraseo-translation, phraseodidactics). More specifically, this paper explores the use of such culinary terms in an Italian football column as *biscotto*, *brodino*, and *mozzarella* (drawn from the most popular Italian sports newspaper *La Gazzetta dello Sport* (1999–2019)) and their Polish equivalents: *ustawiony mecz*, *nikogo niesatysfakcjonujący remis*, *strzał tylko do statystyk*. The study shows that although these new phraseological units have been used by sports journalists for the last 15–20 years, they have not been included in Italian dictionaries. Moreover, the problem of phraseologization and translation of culinary terms seems to be still very rarely addressed in academic research (Sułkowska 2017). In light of this data, the author also focuses on the problem of the translation of cultural aspects and cultural elements and uses this analysis to examine the notion of ‘cultural elements’ in more detail. The linguistic image of the world is adopted as the theoretical framework. Furthermore, the paper attempts to analyze the role of Slobin’s (2005) ‘thinking for speaking’ in translation. The study shows the importance of the presence of food-related phraseology in Italian football language and Italian football chronicles as well as the relation between contrastive linguistics and applied phraseology. What is more, the data collected have not become the subject of detailed comparative terminological studies yet and the expressive words analyzed in the paper, such as *biscotto*, *brodino* and *mozzarella*, can be considered as terminology in the full sense of the word. The aim of the paper is to show the importance of idiomatic/ zero equivalence in translation and Italian FL didactics.

Keywords: phraseo-translation, phraseodidactics, languages for specific purposes, sports language, new food-related phraseology, idiomatic/ zero equivalence, *thinking for speaking*, lexical field of foodstuffs, linguistic image of the world

